

XI

Comunicacions

LA RÀDIO A L'ESCOLA. RÀDIO RÀPIA, EMISSORA ESCOLA

Lourdes Ventosa Solé/Roderic Villalba Pérez

Durant els anys quaranta, en plena època franquista, es va iniciar un programa de ràdio amb un enfocament pedagògic i didàctic. El programa s'emetia en horari escolar des de Ràdio Barcelona sota la tutela de l'insigne pedagog Artur Martorell. Les sessions anaven dirigides als alumnes de les escoles de Barcelona i des d'allà s'organitzaven concursos que promovien la participació dels escolars. Fruit d'aquestes emissions foren els intercanvis radiofònics amb València i Madrid.

La ràdio escolar ja es considera en un document de la UNESCO de 1949 (Roger Clause: *L'educació per ràdio. La ràdio escolar*, UNESCO, París, 1949, monogràfic de la sèrie «Premsa, cine i ràdio en el món d'avui»), de setanta-sis pàgines, que encara a hores d'ara dóna elements útils d'anàlisi i de reflexió.

La ràdio és, sens dubte, el mitjà de comunicació menys usat pel sistema educatiu. I menys encara de manera sistemàtica. Per això cal aprofitar-ne les virtualitats educatives i integrar el treball radiofònic en les tasques escolars. I això és el que han fet un grapat d'escoles del Principat i de la resta de l'Estat espanyol. No són un nombre excessiu i la distribució geogràfica és del tot irregular.

A Catalunya, on les nostres ràdios municipals, les televisions comunitàries i la premsa comarcal són un model de descentralització

comunicativa i de participació democràtica d'interès general per a totes les polítiques de comunicació europees, l'existència d'emissores escolars de ràdio (respecte a educació primària i secundària) és del tot singular. Amb prou feines en trobaríem mitja dotzena, de les quals la major part ja han desaparegut. Sembla que en aquests moments l'única emissora escolar que emet diàriament és la nostra.

Pel que fa al suport de l'Administració educativa, recordem l'única intervenció específica que hi ha hagut, atès que en vàrem ser partícips. Ens referim a les Jornades de Ràdio a les Escoles, celebrades els dies 2 i 3 de juny de 1988 al CREC Joan Amades, a Barcelona, i organitzades conjuntament pel Gabinet de Radiodifusió i Televisió del Departament de Presidència i per la Direcció General d'Ordenació i Innovació Educativa del Departament d'Ensenyament. Aprofitem l'avinentesa per a demanar a l'Administració educativa la continuïtat d'aquella iniciativa, ja que entenem que és l'única manera de consolidar i d'estendre aquest tipus d'experiències. Al tríptic informatiu d'aquelles jornades es deia textualment: «El resultat de les Jornades seria el punt de partença per dinamitzar una proposta de treball i fer un pas endavant per incorporar el treball del mitjà radiofònic, com a suport de la tasca de normalització lingüística i d'integració progressiva dels mitjans de comunicació, en l'activitat escolar.» Contràriament, en unes altres Comunitats Autònomes com ara l'andalusa hi va haver una eclosió d'emissores escolars al llarg dels anys vuitanta fins al punt que se'n van arribar a censar un centenar llarg. S'han federat i fins i tot han organitzat jornades de treball.

És també significatiu el fet que no existeixi una normativa per a aquest tipus d'experiències educatives: hi ha un buit legal. Els qui en tenen les competències són el Ministeri de Foment (l'antic MOPTMA de l'etapa socialista) i la Direcció General de Radiodifusió i Televisió (a casa nostra, és clar). L'Administració local té la potestat de gestionar emissores municipals un cop autoritzades. Però què passa amb les emissores escolars? Cal reconèixer que som del tot il·legals. La finalitat educativa, la titularitat escolar, la manca d'ànim de lucre i el fet de no ocasionar problemes a la comunitat són els arguments que avalen i possibiliten l'existència de les emissores escolars com ara la nostra. Fóra bo que en un futur immediat el nou pla tècnic que s'elabori per a la radiodifusió sonora en FM s'obris a noves modalitats en l'àmbit cultural i educatiu (com ara les emissores escolars).

Les emissores escolars, un repte per als educadors

A causa de l'impacte dels mitjans de comunicació en la societat actual i la seva incidència en l'àmbit educatiu, alguns mestres i professors hem manifestat un gran interès per a integrar aquest fet tan viu, mitjançant l'ús de la ràdio, al camp de les activitats escolars. Entenem que les emissores escolars resulten un estímul que potencia les activitats docents des de diferents perspectives: reforça el treball en equip, fomenta el debat i l'aprofundiment dels temes, estimula l'ús de la comunicació oral, ensenya a utilitzar la veu, amplia el vocabulari, ensenya en definitiva a saber expressar-se, incita a la reflexió i al respecte a l'interlocutor, responsabilitza els nois i les noies en una tasca que va més enllà de l'activitat escolar, etcètera.

Entre alguns altres objectius didàctics, els alumnes haurien de ser capaços de:

1. Descriure les característiques específiques de la ràdio com a mitjà de comunicació.
2. Identificar les diferents tasques professionals.
3. Identificar els diversos elements del llenguatge radiofònic.
4. Identificar els diferents gèneres radiofònics.
5. Connectar i manipular els aparells indispensables.
6. Redactar guions radiofònics segons els diferents gèneres amb puntuació, lèxic i estructures sintàctiques adequats.
7. Expressar-se oralment amb correcció.
8. Valorar la llibertat d'expressió com a dret bàsic en una societat democràtica.
9. Desenvolupar una actitud responsable, oberta, participativa i respectuosa.
10. Manifestar interès en la realitat social i cultural.

Ràdio Ràpia, emissora escolar

Ràdio Ràpia és l'emissora de ràdio del Col·legi d'Educació Infantil i Primària Sant Domènec de la Ràpita (Santa Margarida i els Monjos), a l'Alt Penedès. Emet diàriament des d'abril de 1990 de dotze a una del migdia i un parell de tardes a la setmana de tres a cinc. Totes les feines que comporta la programació diària, de dilluns a divendres, són fetes per un centenar de nois i noies amb l'ajut dels mestres. Els exalumnes també hi col·laboren un parell de tardes a la setmana. La cobertura de les emissions és el terme municipal, uns 4 o 5 km.

L'equipament tècnic de l'emissora és constituït per un emissor d'FM de 8 W de potència, un mesurador d'ones estacionàries, una antena, una mescladora, dos aparells de discos compactes, dos giradiscos, dues platines dobles de casset, un telèfon i un adaptador telefònic, auriculars, aparells de ràdio, una mescladora de micròfons i vuit micròfons, dues gravadores de butxaca, cables i connectors diversos...

A més a més, disposem d'una unitat mòbil dotada amb dos giradiscos, una platina, una mescladora, dos micròfons, un equip compacte (giradiscos, sintonitzador, platina doble)...

Tots els nois i noies de l'escola col·laboren mensualment en l'emissora ja que les tasques radiofòniques estan plenament integrades en el currículum escolar. A més, diàriament hi ha una sèrie de programes voluntaris d'uns quinze minuts de durada i de temàtica diversa: esports, notícies, entreteniments, concursos, música, cuina..., conduïts pels alumnes més motivats pel món de la ràdio. També s'hi fan programacions especials amb motiu de les festes que celebrem a l'escola. Trimestralment, la programació es renova. Els nois i les noies també fan les tasques de control tècnic de l'emissora i són representats a la comissió de ràdio i audiovisuals, formada per dos mestres i cinc alumnes. El reglament de règim interior de l'escola preveu el funcionament de la comissió de ràdio, les normes bàsiques de funcionament de caràcter intern que regulen les activitats radiofòniques i l'estatut de funcionament de l'emissora, que podem resumir d'aquesta manera:

1. Ràdio Ràpia és un equipament educatiu i cultural de l'escola que no té cap finalitat lucrativa ni proselitista.

2. Està oberta a tota la comunitat educativa i respecta la llibertat d'expressió.

3. El titular és l'escola. La comissió de ràdio i d'audiovisuals en gestiona el funcionament. El consell escolar supervisa el funcionament general de l'emissora i aprova el pla de treball a l'inici de cada curs i la memòria corresponent.

4. Les tasques radiofòniques estan d'acord amb les pautes marcades en el projecte educatiu, el projecte curricular, el reglament de règim interior i el pla anual del centre.

5. Ràdio Ràpia és respectuosa amb totes les persones i entitats. També amb la resta d'emissores.

6. No s'hi fa cap mena de publicitat de caràcter econòmic ni s'hi dificulta la recepció d'altres emissores.

7. Ràdio Ràpia té un estil de ràdio, una manera de fer ràdio que obeeix a una intenció pedagògica i educativa.

Al llarg d'aquests sis anys i escaig, l'equip de mestres de l'escola ha anat arrodonint un treball radiofònic que s'ha concretat en un funcionament estable i en l'elaboració d'uns materials de treball adaptats per a nois i noies de tres anys fins a catorze. En aquests moments podem dir que l'experiència de ràdio està consolidada. Això no vol pas dir que el treball radiofònic que fem no sigui millorable. La millora qualitativa sempre ha estat (i serà) una fita a tenir ben present. En aquest sentit, entenem que el reconeixement del Departament d'Ensenyament (a través del Programa de Mitjans Audiovisuals, del qual sempre hem rebut el suport demanat) de la nostra tasca ha estat un estímul del tot necessari i gratificant. Així mateix, el fet que la Fundació Rafael Peris per a la Radiodifusió Cultural, de Matadepera (Vallès Occidental), hagi premiat aquest 1996 la nostra trajectòria ens omple de joia. En concret, se'ns va atorgar el Premi d'Estímul a les Emissores Locals de Catalunya 1995 a la millor contribució a la radiodifusió cultural. El jurat, format per Josep Pernau, degà del Col·legi de Periodistes de Catalunya; Miquel Treserras, degà de la Facultat de Ciències de la Comunicació de la Universitat Ramon Llull; Xavier Fornells, director de Ràdio Sant Cugat; Joan Martínez, director de Ràdio Rubí; Antoni Bassas, director del programa «El matí de Catalunya Ràdio»; Maria Glòria Farrés, presidenta de la fundació esmentada; i Antoni Gutiérrez, secretari, va fer ressaltar que «fonamentalment el que s'ha valorat és que són els alumnes els protagonistes de la producció i emissió d'una programació variada en termes radiofònics, que es fomenta molt l'ús del català i que s'arriba diàriament a l'audiència (i aquest és un aspecte que cal remarcar: no és un taller setmanal o quinzenal, sinó que hi ha una producció i emissió diàries)».

Disposem de material didàctic divers, d'una petita mediateca sobre el món de la ràdio i també d'un vídeo d'onze minuts de durada sobre la nostra experiència. Estem molt interessats a contactar amb més emissores escolars i amb persones enamorades de la ràdio i que tinguin projectes engrescadors. Hem fet un llarg viatge, però, com diu el poeta Miquel Martí i Pol,

Tenim encara a les mateixes golfes
de fa molts anys un estel de colors
i el vent i tot el que ens cal
per impulsar-lo.

Per això, cada dia, pels volts del migdia, reprenem una altra vegada camins plens de petjades.

Podeu contactar amb nosaltres. Estem molt interessats a aprendre i contrastar experiències. Aquesta és la nostra adreça: Ràdio Ràpia, Emissora Escolar. Comissió de Ràdio i Audiovisuals. CEIP Sant Domènec. Avinguda del Penedès, 1. 08730 La Ràpita - Santa Margarida i els Monjos. Telèfon: (93)8980400.

Hem volgut aprofitar el marc d'aquest I Congrés de la Ràdio a Catalunya per a donar a conèixer la nostra experiència. Som conscients que dins de l'escenari comunicatiu català som un cas molt particular i d'encaix difícil. Al capdavant, però, nosaltres també formem part de la xarxa d'emissores de ràdio de Catalunya i no volem estar al marge ni d'aquest Congrés ni de cap més esdeveniment important en el qual d'una manera o una altra estiguem implicats. Al cap i a la fi, les coses petites també tenen el seu encant i no tenen cap raó per a ser insignificants.

Lourdes Ventosa Solé, coordinadora de la comissió de ràdio
Roderic Villalba Pérez, director del centre
(En representació de la resta del claustre i de la comunitat escolar)

La Ràpita, setembre de 1996

Bibliografia selecta

- BUESA, María Sacramento; BARBERÀ, Josep: *Ràdio. Crèdit variable. Llengua-tecnologia. ESO (12-16 anys)*, Departament d'Ensenyament, Direcció General d'Ordenació i Innovació Educativa, Barcelona, 1990.
- CENTRE DE JOVES CIEJ - FUNDACIÓ CAIXA DE PENSIONS: *Taller d'audiocomunicació. Quadern del mestre*, Barcelona, 1988.
- FONT I SUÑÉ, Àngel: *33 tècniques. Recursos audiovisuals*, Graó, «Instruments», 2, Barcelona 1985.
- FRANCI, Josep, i altres: *Mitjans de comunicació. I. La ràdio. II. La televisió. Crèdit comú ESO (12-16)* Departament d'Ensenyament, Direcció General d'Ordenació i Innovació Educativa, Barcelona, 1989.
- GONZÁLEZ MONGE, Ferran: *En el dial de mi pupitre*, Gustavo Gili, «Medios de comunicación en la enseñanza», Barcelona, 1989.
- GÚTIERREZ, Maria: *La ràdio, una eina pedagògica*, «Perspectiva escolar», 130, Barcelona, desembre 1988.
- ONDA ESCOLAR: *La radio escolar. Experiencia y aplicaciones didácticas*, «Educa», 1, Junta de Andalucía, Cadis, 1993.
- RÍO APARICIO, Pedro: *La radio en el diseño curricular*, «Nueva escuela», 16, Bruño, Madrid, 1990.
- VILLALBA, Roderic; VENTOSA, Lourdes; BOVÉ, Salvador: *Ràdio «Ràpia», emissora escolar. 5 anys d'història*, «Guix», 212, Barcelona, juny 1995.